

PROJEKTI Obnova prebogatog hrvatskog kulturno-povijesnog naslijeđa glavni je cilj projekta Villas

Najjužniji i najpoznatiji hrvatski dvorac - Trakošćan

Ljetnikovac Cvijete Zuzorić kod Dubrovnika

Zadnji dvorci sagrađeni u 20. stoljeću

Antičke vile u Hrvatskoj se grade u kasnijem rimskom razdoblju, od 1. stoljeća prije Krista pa do 4. stoljeća, dok se nenasani ljetnikovci na području Dubrovnika podižu istodobno s talijanskim vilama tijekom 15. i 16. stoljeća. No, njihova se gradnja nastavlja sve do početka 19. stoljeća. Brojni dvorci u sjeverozapadnoj Hrvatskoj građeni su od početka 17., a u Slavoniji od početka 18. stoljeća. Tijekom 19. stoljeća nastala je gradnja klasiističkih i historičističkih dvoraca. Vile se grade u većim gradovima od kraja 19. stoljeća. Posljednji prvi dvorci u Hrvatskoj podižu se početkom 20. stoljeća.

NOVI ŽIVOT ZA ORONULE VILE, KURIJE I DVORCE

DAVOR VERKOVIC

Dvorci danas imaju sudbinu vinograda - riziško zna koliko ih je bilo kakvih im je budućnost. Ne smijemo, jasno, ni pomisliti što bi s takvim enormnim bogatstvom - kakvim nepolaže Hrvatska - napravile bogutije i ovrjetniti države, ali kod nas na nekadašnja staništa plemstva i vlastele zavladala je dubokom ozbiljnost. Naši dvorci teško i mukotrpno izlaze iz stanja u kojem su se našli polovicom 20. stoljeća. Bilo je to prije nešto više od 60 godina kada su, ujedno mjesta za stanovanje elite, postali ubodnice, piljčarice, skladišta i slično.

Za ruglo i sramotu krive komunističke vlasti

Doduše, propadanje dvoraca započelo je još sredinom 19. stoljeća, ali njihova prava kataklizma počela tek za vrijeme i nakon Drugog svjetskog rata. Tada je, u pravom

smislu te riječi, prekinut život dvoraca i njegovih stanovnika - uništen je interijer, raznesen namještaj... Dvorci umiru i propadaju od šezdesetih godina 20. stoljeća, što je dug put. Dotad vrhunska mjesta za stanovanje i odmor, postala su pravo ruglo i sramota.

Prošlo godišnje istraživanje aktualnog korištenja dvoraca, provedeno na uzorku od stotinu dvoraca i većih kurija sjeverne Hrvatske, pokazalo je da je gotovo polovica objekata u lošem stanju. Konkretno - tek 22 posto dvoraca i kurija bilo je u odličnom stanju, što znači da su nedavno obnovljeni. Za 43 posto analiziranih objekata rekao se ipak bitno, dakle stanje nije alarmantno, premda nedostaje novca da se objekti dignu na višu razinu iskoristivosti.

Zabrinjava, međutim, što je 45 posto promatranih građevina u izrazito lošem stanju, a neke od njih su ruševine. Loše je, također, što se samo pet objekata koristi u izvornoj namjeni.

»To kulturno-povijesno vrijedno i gospodarski potencijalno naslijeđe sada je u tragičnom stanju i potrebno je napraviti apokaliptično sve što je u našoj moći kako bismo dvorcima i objektima iz te skupine odmah dali novi život« tvrdi Mladen Šetaročić, profesor zagrebačkog Arhitektonskog fakulteta, i voditelj hrvatskih dijela projekta Villas, projekta koji se bavi spaštavanjem spomenike baštine.

Stop vrećama bez dna!

Šetaročić ističe da bi se prije svega uz pomoć državnih institucija, odnosno državne strategije, uglađim građevinarima mogao vratiti život. Zamisao je da obnovljeni dvorci i kurije ne budu vreće bez dna u koje treba stalno ulagati, nego ih treba uključiti u život, dati im funkciju kulturnog dobra što će služiti kraju gdje se nalaze.

Zanimljivo je da se ostataka nekadašnjeg bogatstva i sjaja može pronaći na području cijele Hrvatske. Najve-

Ostataka nekadašnjeg bogatstva ima po cijeloj Hrvatskoj, no ipak, najviše je kurija i ljetnikovaca u Hrvatskom zagorju i oko Dubrovnika. Relativno maleno Zagorje ima nevjerojatno bogatstvo - krije isti broj dvoraca kao i osam puta veće područje od Zagreba do Iloka. U turističkom smislu to je neprocjenjiv plus! Nažalost, još neiskorišten

da gusto da kurija i ljetnikovaca svakako je u Hrvatskom zagorju te na dubrovačkom području. Zagorje krije nevjerojatno bogatstvo, to relativno malo područje, ima, primjerice, isti broj dvoraca kao i osam puta veće područje od Zagreba do Iloka. U turističkom smislu to je neprocjenjiv plus, no opet - tko je od nas pojedini put bio ili spavao u nekom od zagorskih dvoraca?

»Dvorci ne smiju biti samo spomenici proteklih vremena i svjedoci ličnog feudalne i plemićke kulture. Dvorci se moraju uključiti u suvremeni život, vršiti već nekoliko go-

dina Šetaročić i krug ljudi oko njega koji odavno shvaćaju što Hrvatska gubi puštajući da joj propada taj stvariteljski veliki potencijalni kapital.

Zašto Hrvati moraju u slovenske Mokrice?

Dovoljno se pripretili što turizam znači našoj državi - da nam turizam gotovo drži glavu iznad vode, a da istodobno tu granu čine samo predjeli uz more. Unutrašnjost je neiskorištena, kontinent u turističkom smislu gotovo da i ne postoji. S druge strane, imamo dvorce koji propadaju, a koji bi mogli biti fenomenalni hoteli.

Zašto Hrvati moraju ići u Mokrice uz sve ovo što bi nam vlastita država mogla ponuditi? Teško nam je prisjetiti se je li nam neko ikad pomislio studijsku turo po dvorcima Hrvatskog zagorja. A kakav bi provod, govorno toliko iskustva specijalno u dvorcima u inozemstvu, bio bolji od ikakvog mora.

Izaznmljivo, kao i većina toga kod nas, ni dvorci niti jezik nemaju riješeno vlasničku strukturu, što je glavni uvjet da bi se neko primio posla. Niko neće, rekli bi Delmatinci, shvatiti turbu na tih brod.

Stvarčud, dakle, prije nego traže da se provede studijska gradjevina, broj građevina i način njihovog korištenja. Tek bi se nakon toga trebala provesti kategorizacija na državnoj razini i ne bi se omogućila usporedba sa sličnim primjerima u Europi. Na državnoj bi se razini, isto tako, trebala kreirati strategija obnove.

Predlažu se posebne olakš-

ice kod obnove dvorca (naravno i kurija, vila, ljetnikovca...) te njihovo uključivanje u turističku ponudu.

U zapuštenim dvorcima - luksuzni hoteli?

Dvorci-hoteli samo su jedan od prijedloga, dodaje moćna i jedan od najboljih, ali stručnjaci tvrde da tek treba poticati pronalazanje suvremenih namjena za napuštene dvorce. U svim slučajevima cilj je isti - prilagodba tih zapuštenih prostora suvremenim zahtjevima. Sve bi, naravno, trebali pratiti i osmišljeni marketinški projekti. Riječ je o iznimno teškom putu preporom potencijalnih birokratskih zamki, ali i jednove, želimo li sačuvati to izvanzemsko naslijeđe.

Tek smo na početku. Hrvatska sada još ne prepoznaje mogućnost korištenja dvoraca i njihovu gospodarsku potencijalnost, a zasad jedino Sekića za kulturni turizam HJK-a pokazuje zanimanje za ovo područje.

Varaždinski dvorac Rupčić

Ruinirani dvorac Opeka u Vinici kod Varaždina

Ljetnikovac Budmani u Malom Zatonu

Jedan od brojnih zagorskih vuglednikar maruševačkih dvorac

Zapuštenu kuriju u pokraj Varaždinskih toplica

Dvorac Milijana u Zagorju

Dvorac Lobar u Krapinskoj županiji

Ljetnikovac Soroković na Lapadu

Dvorac Pejačević u Našicama

Vila Gazze u Arboretumu Trsteno kod Dubrovnika

Dvorac Bela u Novome Marofu

Vukovarski dvorac Eltz tijekom i nakon srpske agresije

Što je dvorac, a što kurija...

Baš stoga jer se o njima uglavnom ne vodi računa, mnogi su razlikuju dvorce od kurija, ljetnikovca od stvrdnilih dvoraca. DVORAC je, dakle, izdankop prebivališta plemstva i aristokracije, sjedište vlastelinske porodice, a čine ga glavna i gospodarske zgrade, perivoji, vrtovi, soćnjaci i okolni gajevi.

KURIJA, kuća nižeg i seljačkog plemstva, sjedište manjeg gospodarstva, ali i bora-vište svećenika (župna kurija, kanonička kurija), manje je od dvorca i siromašnije izgleda.

UTVRDEN DVORAC je kasnoromnjačkova stambena građevina podignuta na tobe pristupačnom brežuljku (Burg) ili u močurnoj dođini (Wasserburg). LIJTIKOVAC je veća građevina s prvotnim bogatim gradama i aristokracije, na odvojenom prirodno lijepom položaju izvan grada koja se, jasno, najčešće koristi ljetno. VILE su namijenjene stalnom stanovanju u gradu ili na rubu grada, svjetlane i lijepim predjelima u perivojima i gajevima.